

دستورالعمل اجرایی معاملات در بازار بین بانکی ریالی

ماده ۱: تعاریف و کلیات

- ۱) «بازار»: بازار بین بانکی ریالی
- ۲) «بانک مرکزی»: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عنوان مدیر و مقام ناظر بازار
- ۳) «اداره عملیات بازار باز»: اداره عملیات بازار باز بانک مرکزی
- ۴) «اداره معاملات ریالی»: اداره معاملات ریالی بانک مرکزی
- ۵) «مؤسسه»: بانک‌ها و مؤسسات اعتباری دارای مجوز از بانک مرکزی یا تاسیس شده بر اساس قوانین جاری
- ۶) «عضو بازار»: بانک مرکزی به عنوان مدیر و مقام ناظر بازار و مؤسسات دارای شرایط عضویت در بازار
- ۷) «سامانه بازار»: سامانه الکترونیکی که معاملات بازار از طریق آن انجام می‌گردد
- ۸) «ساتنا»: سامانه تسویه ناخالص آنی که به عنوان تنها بستر تسویه معاملات سامانه بازار عمل می‌کند
- ۹) «معامله‌گر»: فردی است که از طرف عضو و به حساب وی در بازار معامله انجام می‌دهد
- ۱۰) «واحد عملیاتی»: واحدی است که توسط عضو تعیین و مسئول انجام معاملات در چارچوب این دستورالعمل شامل بخش‌های اتاق معاملات و پشتیبانی می‌باشد
- ۱۱) «اتاق معاملات»: این واحد از طریق سامانه بازار و سایر ابزارهای مورد تایید بانک مرکزی و در چارچوب دستورالعمل حاضر به انجام معاملات اقدام نموده و اطلاعات مربوطه را به بخش پشتیبانی مؤسسه و اداره عملیات بازار باز بانک مرکزی ارسال می‌کند
- ۱۲) «واحد پشتیبانی»: این واحد پس از دریافت اطلاعات مربوط به بازار و انتقال آن به مسئولان مالی مؤسسه، مبلغ، نرخ و مدت معاملات را به اتاق معاملات اعلام می‌نماید
- ۱۳) «ذخایر آزاد»: سپرده‌های آزاد مؤسسه نزد بانک مرکزی
- ۱۴) «اوراق بهادار»: انواع اوراق بهادار منتشره توسط خزانه داری کل کشور (شامل اسناد خزانه اسلامی، اوراق مشارکت و سایر انواع صکوک) و سایر اوراق بهادار مورد تأیید بانک مرکزی

ماده ۲: هدف دستورالعمل

ایجاد سازوکار دقیق مبادلات در بازار با هدف بهبود مدیریت نقدینگی مؤسسات از طریق تسهیل جریان منابع ریالی بین اعضاء و همچنین بستری جهت اجرای سیاست‌گذاری پولی.

ماده ۳: شرایط عضویت مؤسسه در بازار

- ۱) عضویت در ساتنا
- ۲) اتصال به سامانه بازار
- ۳) ارسال تقاضای کتبی جهت عضویت در بازار توسط مؤسسه متقاضی به اداره عملیات بازار باز
- ۴) تأیید درخواست عضویت مؤسسه متقاضی توسط بانک مرکزی
- ۵) امضا موافقت نامه توسط مدیر عامل مؤسسه متقاضی

ماده ۴: نقش و اختیارات بانک مرکزی

- ۱) بانک مرکزی امور مربوط به برنامه‌ریزی، سازماندهی، هماهنگی، تدوین مقررات، نظارت و کنترل بازار را برعهده داشته و می‌تواند به عنوان یک عضو در بازار فعالیت نماید.
- ۲) بانک مرکزی می‌تواند در شرایط خاص نسبت به تعطیلی بازار، محدود نمودن فعالیت عضو یا اعضا و یا اعمال مقررات خاص، اقدام نماید.

ماده ۵: انواع معاملات در بازار و شرایط آن

الف- سپرده‌گذاری

عضو بازار می‌تواند تمام یا بخشی از ذخایر آزاد خود را در قالب عقد وکالت عام به صورت سپرده نزد سایر اعضا سپرده‌گذاری کند.

تبصره ۱- عضو سپرده‌گذار می‌تواند از عضو سپرده‌پذیر تقاضای وثیقه نماید. نوع وثیقه می‌تواند به شکل اوراق بهادار، ارز و طلا و یا سایر وثایق بر اساس توافق طرفین تعیین گردد.

تبصره ۲- سپرده‌گذاری نزد بانک مرکزی در قالب عقد ودیعه یا وکالت انجام می‌شود.

ب- مبادله اوراق بهادار

(۱) **خرید و فروش قطعی اوراق بهادار:** مبادله اوراق بهادار با ذخایر آزاد به قصد خرید یا فروش که طی آن مالکیت و تمامی ریسک‌های مترتب بر اوراق از فروشنده به خریدار منتقل می‌شود.

(۲) **توافق باز خرید منطبق با شریعت:** این قرارداد مبتنی بر عقد بیع همراه دو اختیار خرید و فروش میان طرفین اجرا می‌گردد. بر این اساس به جای شرط باز خرید، همراه قرارداد فروش اولیه اوراق، یک حق اختیار فروش برای خریدار اوراق و یک حق اختیار خرید برای فروشنده اوراق نیز معامله می‌شود.

تبصره: قیمت مبادله اوراق طبق توافق طرفین تعیین می‌گردد.

ج- خرید و فروش دین

دیون قابل خریداری توسط مؤسسه، براساس دستورالعمل اجرایی مصوب یکهزار و یکصد و بیست و هشتمین جلسه مورخ ۱۳۹۰/۰۵/۲۵ شورای محترم پول و اعتبار و آیین‌نامه اجرایی مصوب هیأت محترم وزیران (موضوع ماده ۹۸ قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران). **تبصره-** نرخ تنزیل طبق توافق طرفین تعیین می‌شود.

د - سایر معاملات

انجام سایر معاملات پس از کسب موافقت شورای فقهی بانک مرکزی بلامانع است.

ه- معاملات ترکیبی

عضو می‌تواند در یک روز کاری مجموعه‌ای از انواع معاملات فوق را انجام دهد.

و- شرایط معاملات

- (۱) مبلغ هر معامله حداقل ۱۰ میلیارد ریال می‌باشد.
- (۲) سررسید انواع معاملات براساس توافق طرفین می‌تواند از یک شب تا یک سال باشد.
- (۳) معاملات در بازار مشمول تودیع سپرده قانونی نمی‌باشد.
- (۴) وجه التزام عدم ایفای تعهدات توسط طرفین توافق می‌شود. در غیر این صورت بانک مرکزی در صورت موافقت اعضا، به عنوان حکم در چارچوب ضوابط و مقررات مربوطه اقدام خواهد نمود.
- (۵) مبنای محاسبه سود معاملات درمورد پارامتر ماه تعداد روزهای ماه (حسب مورد ۲۹، ۳۰ یا ۳۱ روز) و ملاک محاسبه در رابطه با سال، تعداد روزهای سال (۳۶۵ یا ۳۶۶ روز) در نظر گرفته می‌شود و سایر معاملات تابع مقررات مربوطه ناظر بر آنها و به صورت روزشمار می‌باشد.
- (۶) انجام معاملات، با ابلاغ نحوه تسویه آن معاملات توسط بانک مرکزی، امکان‌پذیر است.
- (۷) در روزهایی که فعالیت بازار به دلایل خاص یا تعطیلات رسمی متوقف می‌گردد، سررسید معاملات به صورت خودکار به اولین روز کاری بعد تغییر می‌یابد.
- (۸) سایر سازوکارها و مقررات ناظر بر مبادله اوراق بهادار مطابق شیوه‌نامه «دستورالعمل انجام عملیات بازار باز و اعطای اعتبار در قبال اخذ وثیقه توسط بانک مرکزی» خواهد بود.

ماده ۶: مسئولیت اعضا

به منظور فراهم نمودن امکان فعالیت در بازار، هر عضو موظف به برنامه‌ریزی، سازماندهی و هماهنگی داخلی، ایجاد اتاق معاملات بازار و سایر قسمت‌های اتاق معاملات خود و تهیه دستورالعمل‌های مربوطه با توجه به موارد ذیل می‌باشد:

- (۱) عضو باید کلیه قوانین، مقررات و بخشنامه‌ها را با آخرین اصلاحات به صورت روزآمد به بخش انجام معاملات و معامله‌گران ابلاغ نموده و امکانات آموزشی را برای معامله‌گران فراهم آورد.
- (۲) عضو موظف به تعیین معامله‌گران و تعریف حیطة مسئولیت آنها می‌باشد.
- (۳) عضو باید اختیارات لازم برای انجام معامله را به معامله‌گران خود تفویض نماید.

- ۴) عضو مسئول معاملات معامله‌گران خود بوده و تعهدات ایجاد شده توسط معامله‌گران، تعهد عضو تلقی شده و لازم‌الاجرا است.
- ۵) عضو باید فهرستی از سایر اعضای بازار را که از نظر آن عضو برای معامله معتبر است، به صورت روزآمد در اختیار اتاق معاملات و معامله‌گران خود قرار دهد.
- ۶) عضو موظف به بررسی وضعیت اعتباری، تعیین سقف عملیاتی و نوع معامله مجاز با سایر اعضا و ابلاغ آن به اتاق معاملات و معامله‌گران خود می‌باشد.
- ۷) عضو ضمن تعیین چارچوب گزارش‌دهی داخلی، موظف به ارائه گزارش عملیات روزانه خود حسب درخواست بانک مرکزی است.
- ۸) عضو موظف است مسئولین و معامله‌گران خود را از مفاد آخرین مقررات مقابله با پولشویی و تامین مالی تروریسم آگاه نماید.
- ۹) عضو موظف به تعیین حداقل مبلغ هر معامله در چارچوب بند (و) ماده ۵ این دستورالعمل می‌باشد.
- ۱۰) عضو موظف به مدیریت بهینه جریان وجوه و برآورد و تعیین حجم معاملات در ابتدای هر روز و ابلاغ آن به اتاق معاملات و معامله‌گران خود می‌باشد.
- ۱۱) عضو موظف به تعیین دامنه نرخ دریافتی و پرداختی انواع معاملات به اتاق معاملات و معامله‌گران خود می‌باشد.
- ۱۲) با توجه به ممنوعیت انجام معامله برای حساب شخصی و به منظور جلوگیری از هرگونه سوء استفاده احتمالی، ضمن اعمال کنترل‌های نامحسوس، عضو باید ترتیبی اتخاذ نماید تا مشخصات کلیه حساب‌ها شامل شماره حساب‌ها و ... را از طریق پیام سوئیفت و یا سایر پیام‌رسان‌های جایگزین به کلیه اعضای ابلاغ و از آنها خواسته شود صرفاً از این طریق عمل نمایند.
- ۱۳) در صورت بروز اختلاف، بانک مرکزی مشروط به پذیرش حکمیت این بانک از سوی طرفین اختلاف و پس از ارسال تقاضای کتبی از طرف هر یک از آنها به اداره عملیات بازار باز رای نهایی را صادر می‌نماید. رای صادره، از سوی طرفین دعوی لازم‌الاجرا می‌باشد.
- ۱۴) اعضاء موظفند علاوه بر مقررات این دستورالعمل، کلیه مقررات نظارتی و احتیاطی و سایر بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های ابلاغی توسط بانک مرکزی را رعایت نمایند.

ماده ۷: مسئولیت معامله‌گر

- ۱) معامله‌گر، موظف است اطلاعات مورد درخواست مرتبط و موثر در انجام معامله را با حفظ «اصل رازداری و عدم افشای اطلاعات محرمانه» در اختیار معامله‌گر طرف مقابل قرار دهد تا از هرگونه مخاطره اجتناب گردد.
- ۲) معامله‌گر موظف به اعلام نرخ در صورت تماس هر یک از اعضاء می‌باشد. چنانکه اعلام این نرخ صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته باشد، در این صورت باید این امر به صراحت قید شود. چنانچه متقاضی قصد اطلاع صرف از نرخ را داشته باشد این امر را با ذکر عبارت «صرفاً برای اطلاع» اعلام می‌نماید. در غیراین صورت، درخواست نرخ به قصد انجام معامله خواهد بود که برای مبلغ موردنظر معتبر می‌باشد. متقابلاً اعلام‌کننده نرخ نیز باید با ذکر عبارت «صرفاً برای اطلاع» عدم تمایل خود را به انجام معامله اعلام نماید. بدیهی است در صورت عدم ذکر عبارت فوق، نرخ اعلام شده برای انجام معامله معتبر می‌باشد که با تصمیم متقاضی، این امر قطعیت یافته و برای طرفین لازم‌الاجراست.
- ۳) معامله‌گر باید مشخصات دقیق هر معامله، شامل نوع معامله، مبلغ، سررسید، نوع وثیقه (در صورت وجود) و نرخ مربوطه را قبل از انجام معامله در سامانه بازار، به اطلاع طرف مقابل برساند.
- ۴) تبادل نظر مشورتی و اطلاعاتی بین اعضا برای طرفین تعهدی ایجاد نمی‌کند و هر عضو مسئول مستقیم وضعیت کسری یا مازادی است که خود ایجاد نموده است.
- ۵) معامله‌گر باید قبل از انجام معامله، طرف مقابل را شناسایی و تایید نموده و نسبت به برقراری ارتباط صحیح، اطمینان حاصل نماید.
- ۶) معامله‌گر تحت هیچ شرایطی نباید طرف مقابل را برای انجام معامله تحت فشار قرار دهد.

ماده ۸: اصول حاکم بر معاملات

در معاملات بازار موارد ذیل باید رعایت شود:

- ۱) در صورتی که نرخ اعلام شده نرخ قطعی برای معامله باشد، به محض قبول نرخ و مبلغ قطعی از طرف معامله‌گران، «معامله» به تعهد غیرقابل فسخ و الزام‌آور تبدیل شده و هیچ شرط و دلیلی برای امتناع از آن قابل پذیرش نیست. اصلاح نرخ با توافق طرفین بعد از انجام معامله بلامانع است.
- ۲) معامله زمانی قطعی است که متقاضی، موافقت صریح خود را در مدت زمان مشخص شده در طول یک مذاکره در سامانه بازار اعلام نماید.
- ۳) نرخ اعلام شده تا زمان اعلام نرخ بعدی در تابلو سامانه معاملات، معتبر می‌باشد.
- ۴) گفتگوها و مذاکرات بین طرفین باید صریح و عاری از هرگونه ابهام باشد.

۵) در مذاکرات صرفاً از اصطلاحات تخصصی مرتبط استفاده شود.

۶) در صورتیکه شرایط مورد معامله از جمله نرخ، مبلغ، سررسید و ... غیرعادی و خارج از رویه بازار باشد، معامله‌گر باید ضمن اطمینان از صحت آن، غیرعادی بودن شرایط را به طرف مقابل گوشزد و تقاضای اصلاح نماید. در صورت تکرار، مراتب را به مدیریت عضو مقابل و بانک مرکزی گزارش نماید.

۷) انجام معامله توسط معامله‌گران برای منافع شخصی ممنوع است.

ماده ۹: فرآیندهای مرتبط با معاملات

۱) کلیه معاملات بازار بین‌بانکی ریالی از طریق سامانه بازار بین‌بانکی انجام می‌گیرد.

۲) انجام هر معامله از سوی اعضا مشروط به رعایت کلیه ضوابط و معیارهای این دستورالعمل و خط‌مشی‌ها و اصول از پیش تعیین شده داخلی اعضا می‌باشد.

۳) شرایط معامله مورد نظر باید از قبل برای معامله‌گر تعیین شده باشد. معامله‌گر قبل از انجام معامله، موظف به اعلام شرایط مذکور به عضو مقابل از طریق سامانه بازار است.

۴) ارائه پاسخ به هرگونه استعلام (به صورت قطعی یا اطلاعی) به عضو درخواست‌کننده الزامی است.

۵) عضو در انتخاب طرف معامله و انجام مذاکره در سامانه بازار آزاد است.

۶) هر یک از طرفین معامله با قبول شرایط اعلام شده از سوی عضو مقابل ملزم و متعهد به اجرای کامل تعهدات ناشی از معامله می‌باشد.

۷) دریافت، ارسال، ثبت و کنترل دقیق تاییدیه‌ها از وظایف بخش پشتیبانی هر عضو می‌باشد که به منظور حداقل کردن خطاها، سوء تفاهم‌های احتمالی و افزایش حاشیه امنیت است.

۸) پس از انجام هر معامله از طریق سامانه بازار اقداماتی جهت تسویه نهایی و نقل و انتقال وجوه به عمل می‌آید:

الف) پس از انجام معامله در سامانه بازار و تکمیل بخش‌های ضروری، دستور پرداخت مربوطه به صورت خودکار توسط سامانه بازار به ساتنا ارسال می‌گردد.

ب) واحد تسویه (اداره معاملات ریالی بانک مرکزی) نسبت به نقل و انتقال وجوه بین حساب‌ها در چارچوب مقررات سامانه ساتنا و ارسال صورت‌حساب برای هر عضو اقدام می‌نماید.

تبصره - چنانچه عضوی در بازپرداخت تعهدات خود نکول نماید، آن بانک بایستی ضمن مراجعه به بانک مرکزی و توثیق وثایق مورد نظر این بانک، از تسهیلات با وثیقه استفاده و نسبت به تسویه تعهدات خود اقدام نماید. در صورتی که بانکی قادر به سپرده وثیقه‌های مورد اشاره نباشد مشمول ماده (۱۰) دستورالعمل انجام عملیات بازار باز و اعطای اعتبار در قبال اخذ وثیقه توسط بانک مرکزی قرار می‌گیرد.

ماده ۱۰: ضوابط اتاق معاملات

از حیث برخورداری از اطلاعات طبقه‌بندی شده، اتاق معاملات از حساسیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد و به منظور حفظ اصل محرمانگی اطلاعات، اعضاء مکلف به تدوین سازوکارهای لازم در این خصوص می‌باشند و مسئولیت هرگونه نقض اصل مذکور بر عهده اعضاء خواهد بود.

ماده ۱۱: نرخ بازار بین‌بانکی

بانک مرکزی در ابتدای هر روز میانگین موزون نرخ معاملات در روز کاری قبل را بر حسب سررسیدهای مختلف به اطلاع اعضا می‌رساند.

ماده ۱۲: ساعات کار بازار

ساعات کار بازار منطبق با ساعات کاری سامانه ساتنا است.

تبصره ۱: روزهای کاری شامل شنبه تا پنجشنبه هر هفته به غیر از روزهای تعطیل رسمی است.

تبصره ۲: انجام معامله در خارج از ساعات اداری و تمدید ساعات کار بازار در شرایط اضطراری، با موافقت بانک مرکزی امکان‌پذیر است.

ماده ۱۳: سایر شرایط و ملاحظات

۱) شرط‌بندی و تبانی با هر هدفی بین معامله‌گران ممنوع است.

۲) تبادل هدایا بین معامله‌گران چنانچه منطبق با قوانین و مقررات جاری کشور نبوده و بر سیاست‌های اتاق معاملات تاثیر داشته باشد ممنوع است. تشخیص این امر بر اساس قوانین و مقررات با مسئول اتاق معاملات می‌باشد.

۳) عضو موظف است آموزش‌های لازم را در موارد فوق‌الذکر به کارکنان اتاق معاملات و واحد پشتیبانی ارائه نماید.

کارکنان اتاق معاملات باید مراقب اقسام کلاهبرداری‌های احتمالی طراحی شده از سوی افراد داخل و خارج از مؤسسه خود باشند. مسئول اتاق معاملات باید تدابیر لازم جهت جلوگیری از سوء استفاده‌های معامله‌گران برای مقاصد شخصی یا سرپوش نهادن به ضرر و زیان احتمالی و یا انجام معاملات غیرمجاز را اتخاذ نماید.